

GRŪDŲ PRODUKTŲ KAINŲ KITIMO TENDENCIJOS

PRICE TRENDS FOR GRAIN PRODUCTS

Vidmantas BRADŪNAS

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas, vidmantas@laei.lt

Straipsnyje nagrinėjami grūdų produktų rinkoje vykstantys ekonominiai procesai ir jų poveikis grūdų produktų kainoms, analizuojama, kaip grūdų produktus gaminančių įmonių sprendimai, susiję su kai kurių grūdų produktų kainomis, užtikrina pagrindinį marketingo tikslą – pelno siekimą.

Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos, pradėjusios mažėti 2008 metų rugpjūčio mėnesį, nežymiai smuktelėjo ir 2009 metais: kvietinių ir ruginių miltų – žymiai daugiau nei ruginės duonos ir batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų. Mažmeninės kainos nukrito dar mažiau. Kainų svyravimai lėmė ir atitinkamus grūdų produktų mažmeninių kainų struktūros pokyčius. Žemdirbio lyginamoji dalis ES-27 valstybių grūdų produktų mažmeninių kainų struktūroje mažėjo labai nevienodai. Lietuvoje jos sumažėjimą ruginės duonos ir aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninių kainų struktūroje lėmė žymiai nukritusios supirkimo (rugių – 47,3 proc., maistinių kviečių – 35,9 proc.) ir beveik nemažėjančios mažmeninės kainos.

Nežymiai mažėjančios grūdų produktų kainos ir nuolat silpnėjanti gyventojų perkamoji galia sumažino kai kurių grūdų produktų pardavimą šalies rinkoje. Maždaug 4 proc. kasmetinis grūdų produktų vartojimo mažėjimas nulėmė atitinkamas mažėjimo tendencijas ir kituose grūdų produktų rinkos segmentuose – mažėjo daugumos grūdų produktų gamyba ir javų grūdų perdirbimas. Atsiradusiomis ekonominėmis prielaidomis sėkmingai pasinaudojo ir kainų nemažino daugelis grūdų produktų gamybos įmonių, įvertinusios, kad grūdų produktų, kaip ir daugelio kitų pagrindinių maisto produktų, paklausa santykinai neelastinga.

Raktiniai žodžiai: grūdų produktai, kaina, kainų struktūra, pasiūla, paklausa.

ĮVADAS

Tyrimė grūdų produktų rinka apibrėžta vadovaujantis Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo nuostatomis. Išskirti grūdų produktų kainų trumpalaikio (2009 m.) ir ilgalaikio (2006–2009 m.) kitimo aspektai.

Konkurencija rinkoje ir marketingo problemos atskirai plačiai nagrinėtos [3; 6–8], tačiau pasigendama konkurencinės aplinkos ir konkrečios prekės marketingo tarpusavio priklausomybės ekonominio vertinimo.

Temos aktualumas. Grūdų produktų rinka veikia beveik tobulos konkurencijos sąlygomis, ir grūdų produktų kainas teoriškai turėtų lemti paklausos ir pasiūlos tarpusavio priklausomybės jėgos. Tačiau taip nėra – grūdų produktų kainoms beveik nemažėjant, o kai kada netgi kylant, jų paklausos mažėjimo pokyčiai labai nežymūs. Todėl svarbu išsiaiškinti, kaip grūdus perdirbančių ir jų produktus gaminančių įmonių priimami sprendimai, susiję su pačia preke – konkrečiais grūdų produktais, jų kainomis, užtikrina pagrindinį marketingo tikslą – siekti pelno. Tai buvo padaryta, tiriant grūdų produktų pasiūlos ir paklausos pokyčius bei jų priežastis. Tyrimo rezultatai leidžia įvertinti, kaip rengiat įmonių marketingo strategijas, buvo atsižvelgta į rinkoje susiformavusią konkurencinę aplinką ir atvirksčiai, kokią įtaką įmonių marketingo strategijos padarė rinkos konkurencinei aplinkai. Tai naudinga abiem rinkos dalyvių pusėms: grūdų produktų gamybos įmonėms, formuodamos optimalią produktų pasiūlą, užsitikrintų reikiamas pajamas, o vartotojai patenkintų savo poreikius už palankiausią kainą.

Tyrimo tikslas: išanalizavus grūdų produktų rinkoje vykstančius ekonominius procesus ir jų priežastis, įvertinti tų procesų įtaką grūdų produktų kainų kitimo tendencijoms.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti grūdų produktų kainų kitimo tendencijas;
- 2) įvertinti grūdų produktų pasiūlos ir paklausos elastingumo poveikį jų kainų kitimui;
- 3) ištirti atskirų rinkos segmentų tarpusavio sąveikos įtaką grūdų produktų kainų kitimo tendencijoms.

Tyrimo metodika. Atliekant tyrimą, remtasi Statistikos departamento prie LRV ir Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro ketverių metų (2006–2009) duomenimis. Informacija grupuota pagal metus ir atskirus rinkos segmentus. Susisteminta statistinė informacija vertinta, panaudojant lyginamosios analizės ir grafinio vaizdavimo metodus.

TYRIMO REZULTATAI

Grūdų perdirbimas ir jų produktų gamyba. Per 2009 metus šalies grūdų perdirbimo įmonės perdirbo 908,7 tūkst. t javų grūdų, arba 18,3 proc. daugiau nei 2006 metais, tačiau 2,6 proc. mažiau nei 2008-aisiais (1 lentelė). Paskutiniiais analizuojamais metais, palyginti su 2008-aisiais, žymiai padidėjo kvietrugių ir avižų, o labiausiai sumažėjo grikių ir miežių perdirbimas. Javų grūdų perdirbimas 2009 metais sumažėjo dėl grūdų produktų gamybos nuosmukio, kurį nulėmė kasmetinis vidaus vartojimo mažėjimas.

1 lentelė / Table 1

Javų grūdų perdirbimas 2006–2009 metais, tūkst. t [5]
Cereal grain processing in 2006–2009, thou. t

Javų grūdai Cereal grains	2006	2007	2008	2009	2009, palyginti su compared to 2008, %
Kviečiai / Wheat	423,4	506,5	472,0	494,6	4,8
Rugiai / Rye	76,3	52,5	48,0	44,2	-7,9
Miežiai / Barley	182,7	228,0	236,3	197,2	-16,5
Avižos / Oat	5,2	4,0	10,4	12,2	17,3
Grikių / Buckwheat	5,4	5,5	9,3	7,0	-24,7
Kukurūzai / Maize	55,7	31,2	54,0	119,6	2,2 k.
Kiti / Other	19,4	53,3	102,7	33,9	-67,0
Iš viso / Total	768,1	881,0	932,7	908,7	-2,6

Šalies grūdų perdirbimo įmonės 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, tik miltų pagamino beveik 8 proc. daugiau, o kitų grūdų produktų gamybą sumažino (2 lentelė). Palyginti su 2006 metais, miltų gamyba išaugo 25,8 proc., o kitų grūdų produktų – žymiai sumažėjo: pyragų ir konditerijos gaminių – 24,5 proc., šviežios duonos – 11,0 proc., javų kruopų – 7,1 proc.

Grūdų produktų vidaus rinka. Per 2009 metus, palyginti su 2008-aisiais, daugiausia sumažėjo manų kruopų (42,9 proc.), kviečių kruopų (30,8 proc.), pyragų ir konditerijos gaminių (10,8 proc.), o palyginti su 2006 metais – ruginių miltų (57,3 proc.), kviečių kruopų (51,5 proc.), manų kruopų (29,2 proc.), kvietinių miltų (26,9 proc.) bei pyragų ir konditerijos gaminių (26,1 proc.) pardavimas (3 lentelė).

Grūdų produktų gamyba 2006–2009 metais, tūkst. t [5]
Production of grain products in 2006–2009, thou. t

Produktų grupė <i>Product group</i>	2006	2007	2008	2009	2009, palyginti su compared to 2008, %
Miltai / <i>Flour</i>	213,9	252,3	249,2	269,0	7,9
kvietiniai / <i>wheat flour</i>	173,6	229,5	231,9	247,9	6,9
ruginiai / <i>rye flour</i>	40,1	22,7	17,2	21,0	22,4
Javų kruopos / <i>Cereal groats</i>	24,1	20,0	23,5	22,4	-4,3
kviečių / <i>wheat groats</i>	5,9	3,5	4,0	2,9	-27,7
manų / <i>semolina</i>	1,4	1,3	1,6	1,0	-36,2
grikių / <i>buckwheat</i>	6,5	6,7	8,9	8,7	-2,5
Šviežia duona / <i>Fresh bread</i>	150,9	141,4	142,0	134,3	-5,5
ruginė / <i>rye bread</i>	67,2	62,7	60,9	59,8	-1,8
kita / <i>other bread</i>	83,7	78,7	81,2	74,5	-8,2
Pyragai ir konditerijos gaminiai <i>Pastry and confectionery</i>	31,9	32,2	26,9	24,1	-10,6

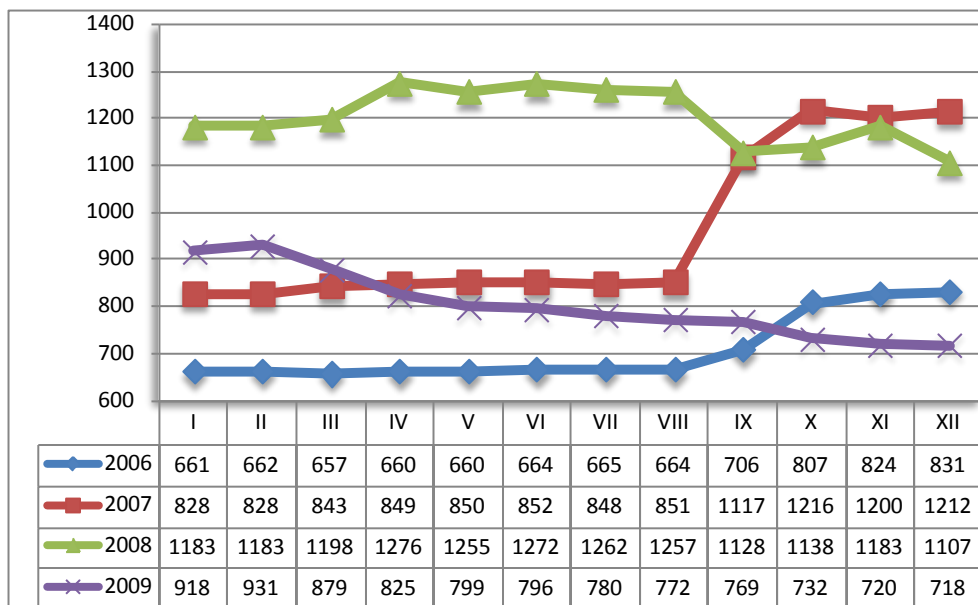
Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos 2009-aisiais, palyginti su 2008 metais, sumažėjo 2,7–33,5 proc., labiausiai – kviečių ir manų kruopų, ruginių ir kvietinių miltų. Grūdų produktų didmeninių kainų mažėjimą lėmė nukritusios grūdų supirkimo kainos. Per minėtą laikotarpį javų grūdai atpigo 34,2 proc., iš jų avižos – 56,5 proc., rugiai – 47,3 proc., miežiai – 37,5 proc., kviečiai – 32,3 proc.

Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos, pradėjusios mažėti 2008 metų rugpjūčio mėnesį, nežymiai smuktelėjo ir 2009 metais. Nuo 2009 metų sausio iki gruodžio ruginių sijotų miltų didmeninė kaina sumažėjo 23,3 proc. (2 pav.), aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 21,8 proc. (1 pav.), tačiau ruginės duonos didmeninė kaina nukrito vos 1,6 proc. (3 pav.), o batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 10,8 proc. (4 pav.).

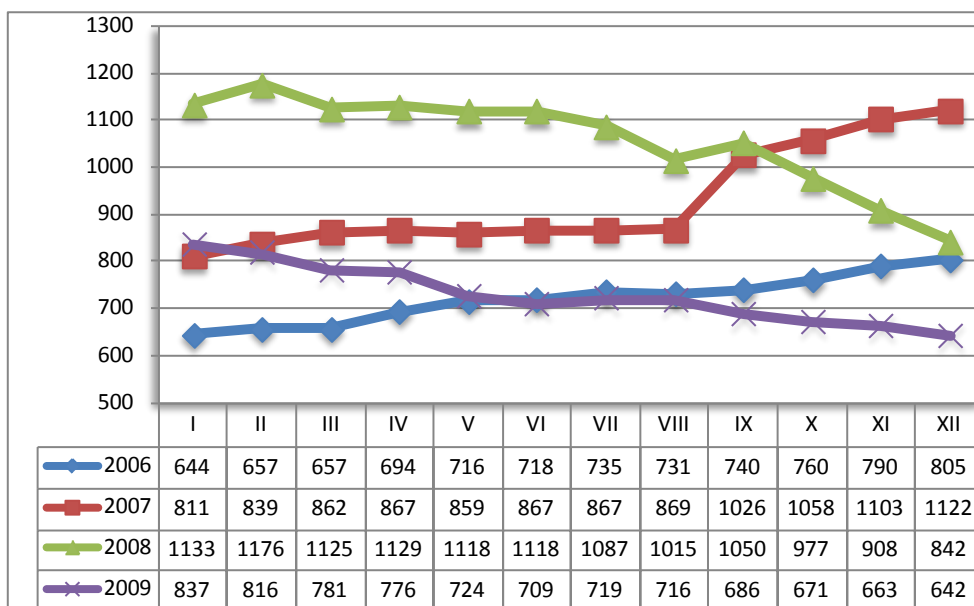
Grūdų produktų pardavimas 2006–2009 metais [5]
Sales of grain products in 2006–2009

Produktų grupė <i>Product group</i>	Matavimo vienetas <i>Unit of measurement</i>	2006	2007	2008	2009	2009, palyginti su compared to 2008, %
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	tūkst. t / <i>thou. t</i>	148,49	136,15	117,73	108,61	-7,7
	mln. Lt / <i>mill. Lt</i>	103,76	128,54	136,77	101,74	-25,6
	Lt/t	699	944	1162	937	-19,4
Ruginiai miltai <i>Rye flour</i>	tūkst. t / <i>thou. t</i>	43,65	23,91	16,42	18,62	+13,4
	mln. Lt / <i>mill. Lt</i>	28,93	20,57	16,64	12,99	-21,9
	Lt/t	663	860	1014	698	-31,2
Javų kruopos <i>Cereal groats</i>	tūkst. t / <i>thou. t</i>	17,62	13,77	16,10	14,35	-10,9
	mln. Lt / <i>mill. Lt</i>	16,62	17,92	22,85	15,46	-32,3
	Lt/t	944	1301	1419	1077	-24,1

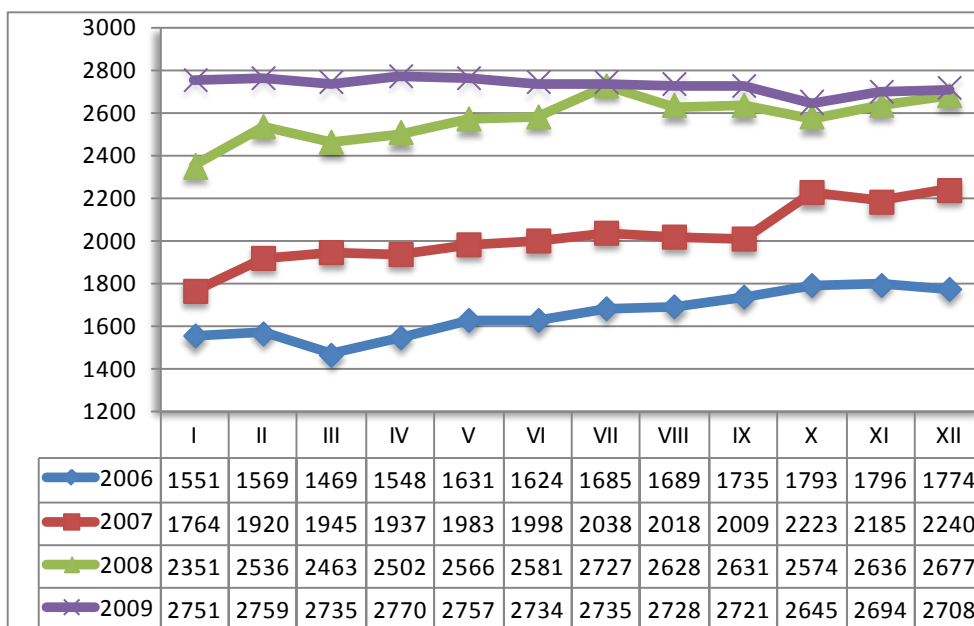
Produktų grupė Product group	Matavimo vienetas Unit of measurement	2006	2007	2008	2009	2009, palyginti su 2008, %
kviečių / wheat	tūkst. t / thou. t	5,46	3,13	3,83	2,65	-30,8
	mln. Lt / mill. Lt	3,68	3,12	4,27	1,96	-54,1
	Lt/t	674	998	1115	741	-33,5
manų / semolina	tūkst. t / thou. t	1,30	1,19	1,61	0,92	-42,9
	mln. Lt / mill. Lt	1,12	1,34	1,88	0,74	-60,6
	Lt/t	862	1129	1170	813	-30,5
Ruginė duona Rye bread	tūkst. t / thou. t	64,75	60,41	58,32	56,44	-3,2
	mln. Lt / mill. Lt	119,13	139,17	168,01	162,87	-3,1
	Lt/t	1840	2304	2881	2886	+0,2
Kita duona Other bread	tūkst. t / thou. t	77,99	72,69	74,08	68,40	-7,7
	mln. Lt / mill. Lt	168,49	188,65	239,29	210,79	-11,9
	Lt/t	2160	2595	3230	3082	-4,6
Pyragai ir konditerijos gaminiai / Pastry and confectionery	tūkst. t / thou. t	31,19	31,17	25,86	23,06	-10,8
	mln. Lt / mill. Lt	176,06	208,75	227,30	191,40	-15,8
	Lt/t	5645	6698	8790	8300	-5,6

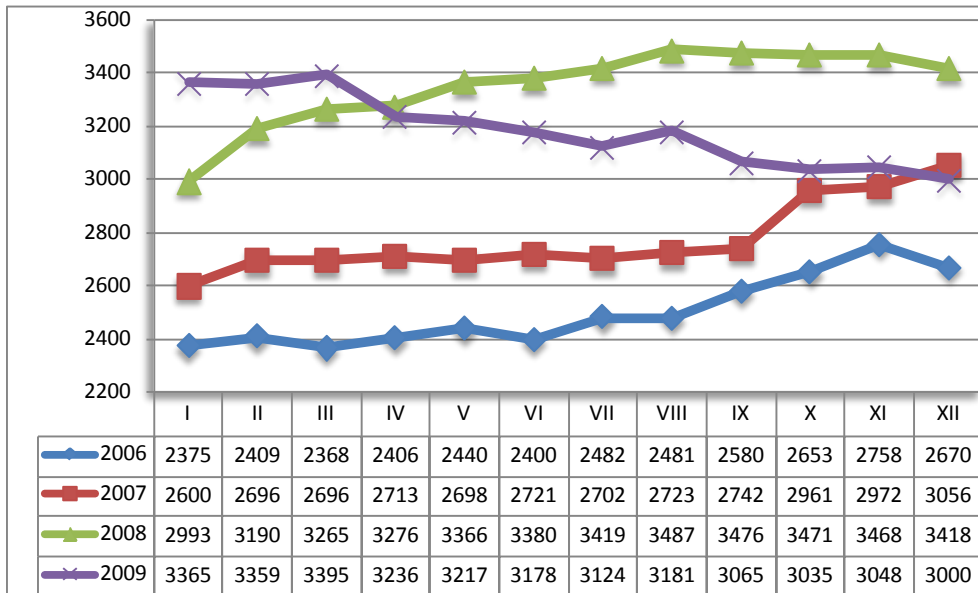
1 pav. Aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2006–2009 metais, Lt/t [5]
Figure 1. Wholesale price of the best-quality wheat flour in 2006–2009, Lt/t

2 pav. Ruginių sijotų miltų didmeninė kaina 2006–2009 metais, Lt/t [5]
 Figure 2. Wholesale price of sifted rye flour in 2006–2009, Lt/t

3 pav. Ruginės duonos didmeninė kaina 2006–2009 metais, Lt/t [5]
 Figure 3. Wholesale price of rye bread in 2006–2009, Lt/t

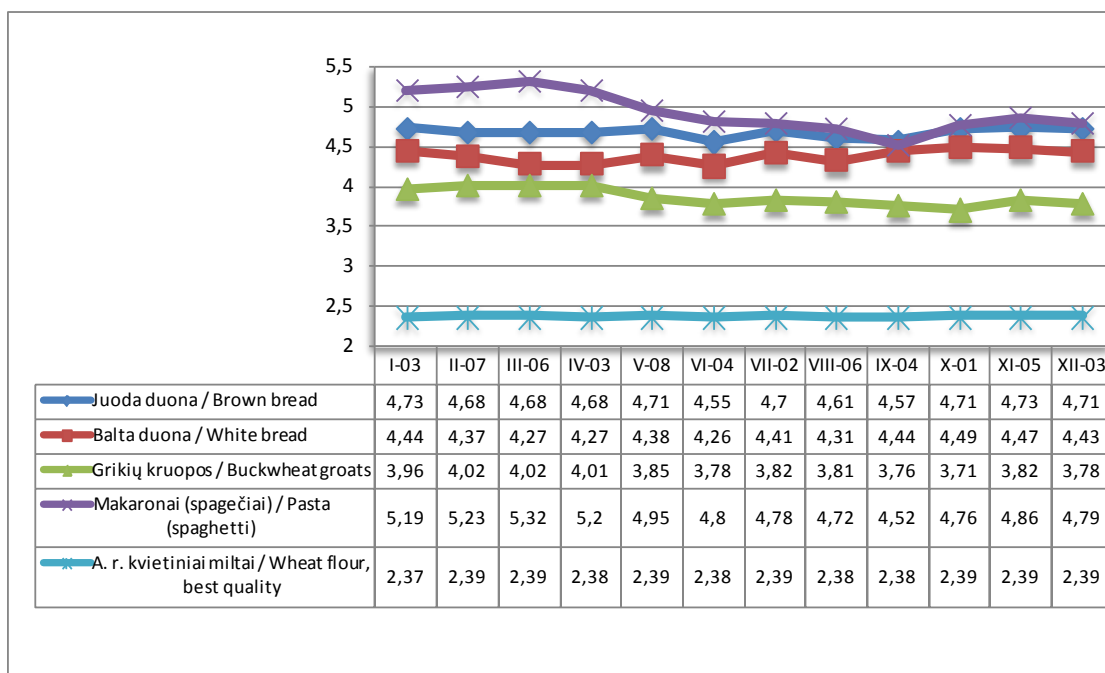

4 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2006–2009 metais, Lt/t [5]
 Figure 4. Wholesale price of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2006–2009, Lt/t

Pagrindinių grūdų produktų, išskyrus aukščiausios rūšies kvietinius miltus, mažmeninės kainos Lietuvos prekybos centruose 2009 metais mažėjo (5 pav.). Nuo metų pradžios atpigo: makaronai (spagečiai) – 7,7 proc., grikių kruopos – 4,5 proc., juoda duona – 0,4 proc., balta duona – tik 0,2 proc., o aukščiausios rūšies kvietiniai miltai pabrango 0,8 proc.

Vilniuje 2009 metų gruodžio mėnesį balta duona skrudinti buvo 6,3 proc., makaronai (spagečiai) – 9,3 proc. pigesni, o aukščiausios rūšies kvietiniai miltai – 3,7 proc. brangesni nei prieš metus (4 lentelė). Rygoje per minėtą laikotarpį balta duona skrudinti pabrango 29,2 proc., bet vis tiek ji buvo 20,8 proc. pigesnė nei Vilniuje. Nors makaronai (spagečiai) atpigo 3,9 proc., o aukščiausios rūšies kvietiniai miltai pabrango 2,1 proc., tačiau jų kaina vis tiek buvo atitinkamai 60,1 proc. ir 10,3 proc. didesnė nei Vilniuje.

Varšuvoje per tą patį laikotarpį atpigo balta duona skrudinti – 11,7 proc. ir makaronai (spagečiai) – 6,6 proc., buvo atitinkamai 26,7 proc. bei 34,3 proc. brangesni nei Vilniuje, o aukščiausios rūšies kvietiniai miltai atpigo 9,6 proc. ir buvo net 36,8 proc. pigesni nei Vilniuje. Taline balta duona skrudinti per minėtą laikotarpį atpigo 18,8 proc., kainavo 11,6 proc. pigiau nei Vilniuje, makaronai (spagečiai) atpigo 3,1 proc., aukščiausios rūšies kvietiniai miltai pabrango 2,5 proc. ir buvo atitinkamai 61,8 proc. bei 9,9 proc. brangesni nei Vilniuje. Tenka pastebėti, kad grūdų produktai daugelyje valstybių sostinių, išskyrus Berlyną, Stokholmą ir Helsinkį, žymiai pigesni nei Vilniuje, nors maistinių kviečių kainos labai panašios. Darytina prielaida, kad Lietuvoje daugelio grūdų produktų mažmeninių kainų nemažėjimo arba labai nežymaus mažėjimo priežastys slypi kepimo įmonėse ir prekybos sektoriuje.

5 pav. Grūdų produktų kainos prekybos centruose 2009 metais, Lt/kg [2]
 Figure 5. Prices of grain products in supermarkets in 2009, Lt/kg

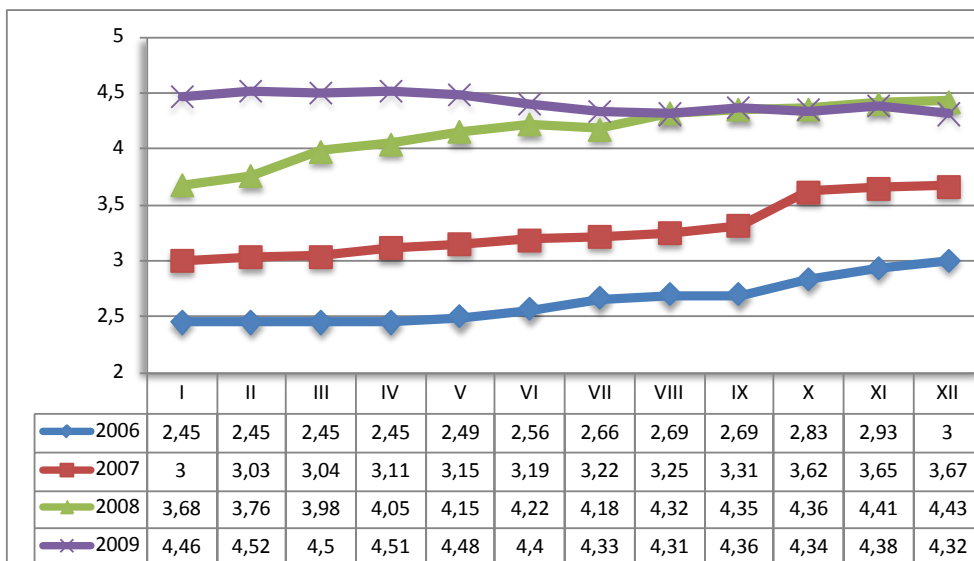
4 lentelė / Table 4

Grūdų produktų mažmeninės kainos kai kurių ES šalių sostinėse
 2008 ir 2009 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg [2]
 Retail prices of grain products in the capital cities of selected EU countries
 in December 2008 and 2009, Lt/kg

Sostinės Capital cities	Balta duona skrudinti White bread for toast			Makaronai (spagečiai) Pasta (spaghetti)			A. r. kvietiniai miltai Wheat flour, best quality		
	2008	2009	pokytis change, %	2008	2009	pokytis change, %	2008	2009	pokytis change, %
Budapeštas	3,20	3,00	-6,2	10,90	6,90	-36,7	1,95	1,95	-
Praha	8,76	6,26	-28,5	4,92	5,82	18,3	1,44	1,58	9,7
Ryga	4,90	6,33	29,2	7,76	7,46	-3,9	2,41	2,46	2,1
Amsterdamas	6,26	6,79	8,5	1,96	2,04	4,1	1,47	1,40	-4,8
Talinas	8,69	7,06	-18,8	7,78	7,54	-3,1	2,39	2,45	2,5
Bratislava	8,73	7,63	-12,6	8,80	7,98	-9,3	1,38	0,93	-32,6
Vilnius	8,53	7,99	-6,3	5,14	4,66	-9,3	2,15	2,23	3,7
Varšuva	11,46	10,12	-11,7	6,70	6,26	-6,6	1,56	1,41	-9,6
Berlynas	12,65	12,45	-1,6	8,26	7,94	-3,9	2,22	1,92	-13,5
Helsinkis	14,49	12,79	-11,7	9,46	9,32	-1,5	1,89	1,37	-27,5
Stokholmas	13,52	13,79	2,0	8,06	4,10	-49,1	3,15	1,88	-40,3

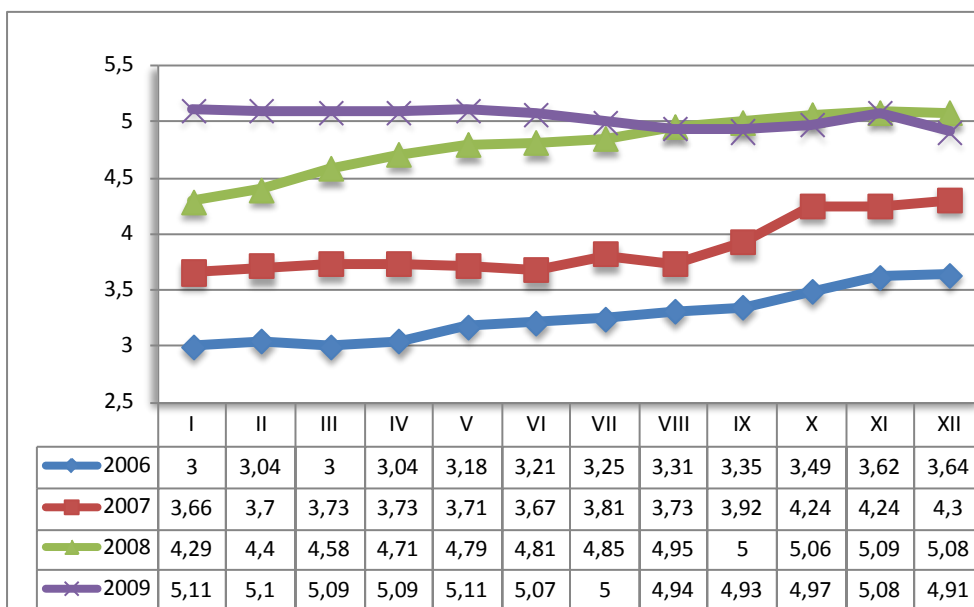
Nors ir nedaug, tačiau pagrindinių grūdų produktų mažmeninės kainos 2009 metais nukrito žemiau 2008 metų kainų lygio. 2009 metų gruodžio mėnesio vidutinė mažmeninė kaina, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, buvo: ruginės duonos – 2,5 proc., batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 3,3 proc.

mažesnė. 6 ir 7 paveiksluose pateikta šių gaminių kainų dinamika rodo, kad per 2009 metus ruginės duonos kaina tesumažėjo 3,1 proc., o batono – 3,9 proc.

6 pav. Ruginės duonos mažmeninė kaina 2006–2009 metais, Lt/kg [5]

Figure 6. Retail price of rye bread in 2006–2009, Lt/kg

7 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina 2006–2009 metais, Lt/kg [5]

Figure 7. Retail price of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2006–2009, Lt/kg

Grūdų produktų mažmeninių kainų struktūra. Ruginės duonos ir batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų 2009 metų gruodžio mėnesio mažmeninių kainų struktūroje didelė dalis teko duonos gaminių kepėjams: ruginės duonos – 47,7 proc., batono – 44,3 proc. Nemažą dalį sudarė ir prekybos antkainis – atitinkamai 21,3 proc. ir 24,4 proc. Todėl galima teigti, kad ir duonos gaminių kepėjų, ir prekybos įmonių įtaka minėtų produktų mažmeninėms kainoms yra gana svari. Aukščiausios rūšies kvietinių miltų 2009 metų gruodžio mėnesio didelė mažmeninės kainos dalis teko prekybininkams – 40,6 proc. ir malimo įmonėms – 25,2 proc. (priedas).

Nors ES-27 valstybėse 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, grūdų kainos sumažėjo labai panašiai, žemdirbių dalis grūdų produktų mažmeninėse kainose keitėsi nevienodai (5 lentelė).

5 lentelė / Table 5

Žemdirbių dalis kai kurių valstybių grūdų produktų kainose
2008 ir 2009 metų gruodžio mėnesio pradžioje, proc. [2]
*Farmers' share in the prices of grain products in selected countries
in the beginning of December 2008 and 2009, %*

Valstybės Countries	Ruginė duona Rye bread			Balta duona skrudinti White bread for toast			Makaronai (spagečiai) Pasta (spaghetti)			A. r. kvietiniai miltai Wheat flour, best quality		
	2008	2009	pokytis change	2008	2009	pokytis change	2008	2009	pokytis change	2008	2009	pokytis change
Čekija Czech Republic	5,1	5,9	+0,8	9,0	6,3	-2,7	30,8	23,2	-7,6
Estija Estonia	9,9	6,4	-3,5	6,4	5,1	-1,3	7,1	4,7	-2,4	23,1	14,6	-8,5
Latvija Latvia	7,1	4,8	-2,3	10,7	6,1	-4,6	6,8	5,1	-1,7	21,8	15,6	-6,2
Lenkija Poland	4,1	3,7	-0,4	7,0	5,9	-1,1	29,9	26,2	-3,7
Lietuva Lithuania	7,7	4,4	-3,3	6,6	4,3	-2,3	10,9	7,4	-3,5	26,1	15,4	-10,7
Slovakija Slovakia	5,1	4,7	-0,4	5,1	4,5	-0,6	32,2	38,9	+6,7
Suomija Finland	4,0	3,1	-0,9	6,2	4,2	-2,0	31,0	28,7	-2,3
Švedija Sweden	4,3	3,0	-1,3	7,2	10,2	+3,0	18,3	22,1	+3,8
Vengrija Hungary	14,5	12,0	-2,5	4,3	5,2	+0,9	23,8	18,5	-5,3
Vokietija Germany	3,6	3,3	-0,3	5,5	5,1	-0,4	20,4	21,1	+0,7

2009 metų gruodžio pradžioje ruginės duonos mažmeninės kainos struktūroje didžiausia žemdirbio dalis užfiksuota Estijoje (6,4 proc.), o mažiausia – Lietuvoje (4,4 proc.). Be to, mūsų šalyje 2009 metų gruodį, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, žemdirbio dalis ruginės duonos mažmeninėje kainoje sumažėjo 3,3 proc. punkto, o Estijoje – 3,5 proc. punkto, tačiau pastarojoje vis tiek ji išliko didžiausia. Lietuvoje

tai nulėmė per minėtą laikotarpį 44,6 proc. sumažėjusi rugių kaina ir tik 1,4 proc. mažesnė ruginės duonos didmeninė kaina.

Baltos duonos skrudinti mažmeninėje kainoje didžiausia žemdirbio dalis užfiksuota Vengrijoje, Latvijoje ir Čekijoje, o mažiausia – Suomijoje, Švedijoje ir Vokietijoje. Spagečių mažmeninės kainos struktūroje didžiausia žemdirbio dalis – Švedijoje, Lietuvoje, Čekijoje ir Lenkijoje, o mažiausia – Suomijoje, Slovakijoje ir Estijoje.

Aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninės kainos struktūroje didžiausia žemdirbio lyginamoji dalis buvo Slovakijoje, Suomijoje ir Lenkijoje, o mažiausia – Estijoje, Lietuvoje ir Latvijoje. Per nagrinėjamą laikotarpį žemdirbio lyginamoji dalis Lietuvos aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninės kainos struktūroje sumažėjo 10,7 proc. punkto, kadangi maistinių kviečių kaina nukrito net 38,9 proc., o aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina prekybos centruose jau pora pastarųjų metų beveik stabili. Nors per minėtą laikotarpį žemdirbio lyginamoji dalis aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninės kainos struktūroje sumažėjo Lenkijoje, Čekijoje, vis tiek 2009 metų gruodžio pradžioje ji buvo atitinkamai 10,8 ir 7,8 proc. punkto didesnė nei Lietuvoje.

Grūdų produktų užsienio prekyba. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, malybos produkcijos eksportas padidėjo 4,0 proc., o importas išaugo 16,4 proc. Kvietinių miltų Lietuva pardavė Latvijai – 62,0 proc., Rusijai – 19,5 proc., o ruginių – Latvijai – 35,7 proc., Izraeliui ir Jungtinei Karalystei – po 21,4 proc., Suomijai – 15,7 proc. Javų kruopų parduota Latvijai – 50,0 proc., Estijai – 40,5 proc.

Lietuva iš Lenkijos nupirko 64,0 proc. kvietinių ir 5,3 proc. ruginių miltų, iš Latvijos – atitinkamai 24,3 proc. ir 94,0 proc. Javų kruopų importuota iš Lenkijos – 44,4 proc., Latvijos – 25,9 proc., Vengrijos – 22,2 proc.

6 lentelė / Table 6

Grūdų produktų užsienio prekyba 2008 ir 2009 metais, tūkst. t [10]
Foreign trade in grain products in 2008 and 2009, thou. t

Produktai Products	Eksportas / Export			Importas / Import		
	2008	2009	pokytis, change, %	2008	2009	pokytis, change, %
Kvietiniai miltai Wheat flour	6,8	11,3	66,2	5,4	16,4	3,0 k.
Ruginiai miltai Rye flour	1,1	0,7	-36,4	17,2	13,3	-22,7
Javų kruopos Cereal groats	3,1	4,2	35,5	1,5	2,7	80,0
Iš viso / Total	141,9	147,5	4,0	42,0	48,9	16,4

2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, eksportuotų grūdų produktų kainos buvo apie 28,2 proc. mažesnės (7 lentelė). Brangiausiai eksportuotos javų kruopos. Iš įvežtų grūdų produktų brangiausiai teko mokėti už javų kruopas, nors jų vidutinė kaina ir sumažėjo 31,6 proc.

Eksportuotų ir importuotų grūdų produktų vidutinės kainos 2008 ir 2009 metais, Lt/t [10]
Average prices of exported and imported grain products in 2008 and 2009, Lt/t

Produktai Products	Eksportas / Export price			Importas / Import price		
	2008	2009	pokytis, change, %	2008	2009	pokytis, change, %
Kvietiniai miltai Wheat flour	1135	817	-28,0	1159	724	-37,5
Ruginiai miltai Rye flour	1087	807	-25,8	1011	739	-26,9
Javų kruopos Cereal groats	1376	959	-30,0	1160	793	-31,6

IŠVADOS

Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos, pradėjusios mažėti 2008 metų rugpjūčio mėnesį, nežymiai smuktelėjo ir 2009-aisiais: kvietinių ir ruginių miltų – žymiai daugiau nei ruginės duonos ir batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų, o mažmeninės kainos nukrito dar mažiau.

Žemdirbio lyginamoji dalis ES-27 valstybių grūdų produktų mažmeninių kainų struktūroje per analizuojamą laikotarpį mažėjo labai skirtingai. Lietuvoje žemdirbio lyginamosios dalies sumažėjimą ruginės duonos ir aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninių kainų struktūroje lėmė gerokai nukritusios supirkimo kainos (rugių – 47,3 proc., maistinių kviečių – 35,9 proc.) ir beveik nemažėjančios mažmeninės kainos.

Nežymiai mažėjančios grūdų produktų kainos ir nuolat silpnėjanti gyventojų perkamoji galia mažina kai kurių pagrindinių grūdų produktų pardavimą šalies vidaus rinkoje. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, parduota mažiau: javų kruopų – 10,9 proc., konditerijos gaminių – 10,8 proc., kvietinių miltų ir baltos duonos – po 7,7 proc., ruginės duonos – 3,2 proc.

Nors duonos kepimo įmonės 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, vidaus rinkoje ruginės duonos natūriniais vienetais pardavė 3,2 proc. mažiau, pajamų už parduotą duoną gavo tik šiek tiek mažiau. Todėl darytina išvada, kad duonos kepimo įmonės sėkmingai pasinaudojo situacija ir kainų nemažino, įvertindamos, kad duonos, kaip ir daugelio kitų pagrindinių maisto produktų, paklausa trumpu laikotarpiu yra santykinai neelastinga, nes žmonėms reikia valgyti, nepriklausomai nuo maisto produktų kainų.

Per analizuojamą laikotarpį kasmetinis 4 proc. grūdų produktų vartojimo mažėjimas nulėmė atitinkamas mažėjimo tendencijas ir kituose grūdų produktų rinkos segmentuose – mažėjo daugumos grūdų produktų gamyba ir su ja susijusių javų grūdų perdirbimas.

Literatūra

1. Agricultural prices and price indices [interaktyvus]. [žiūrėta 2010 m. vasario 12 d.]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/agriculture/data/maintables>.
2. Agro RINKA. Vilnius: Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, 2008–2009. ISSN 1648-397X.
3. ČASAS, R. Konkurencinio pranašumo šaltiniai šiuolaikinėse verslo teorijose. Iš: *Ekonomika: mokslo darbai*. 2000. Nr. 52. ISSN 1392-1258.

4. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas Nr. VIII–1099, 1999 m. kovo 23 d. Iš: *Valstybės žinios*, 1999-04-02, Nr. 30–856.
5. Lietuvos žemės ūkis 2006–2009. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2007–2010. ISSN 1648-0368.
6. MARTINKUS, B.; ŽILINSKAS, V. *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija, 2001. 790 p. ISBN 9986-13-575-3.
7. PRANULIS, V.; PAJUODIS, A.; URBONAVIČIUS, S.; VIRBILAITĖ, R. *Marketingas*. Vilnius: The Baltic Press, 2000. 469 p. ISBN 9955-9318-0-9.
8. RAMANAUSKIENĖ, J. *Marketingo pagrindai*. Vilnius: „Žiburio“ leidykla, 1998. 195 p. ISBN 9986-524-22-9 : 9.00.
9. WONNACOTT, P.; WONNACOTT, R. *Mikroekonomika*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 1998. 571 p. ISBN 9986-850-15-0.
10. ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

Summary

The article presents economic processes going on the market of grain products and their impact on the prices of grain products, analyses how the decisions of grain producers, related to the prices of selected grain products, assure the key marketing aim, i.e. the maximization of profit.

The average wholesale prices of grain products that started to decrease in August 2008 declined slightly in 2009 as well: the prices of wheat and rye flour decreased much more than those of rye and wheat bread made from the best-quality flour. The retail prices of the said products went down even less. The price fluctuation caused and adequate changes in the structure of retail prices of grain products. In EU-27 countries the farmers' share in the retail price structure was declining very unequally. In Lithuania its decline in the retail price structure of rye bread and the best-quality wheat flour was caused by the noticeably reduced purchase prices of grains (rye by 47.3%, food wheat by 35.9%) and almost steady retail prices of grain products.

Insignificantly declining prices of grain products and continually falling purchasing power decreased the sales of some grain products on the domestic market. The annual decline of the consumption of grain products by nearly 4% conditioned respective downtrends in other segments of the market of grain products as well, i. e. the production of the majority of grain products and the processing of cereal grains were decreasing. Many grain processing enterprises took successfully the opportunity of the emerged economic preconditions and did not reduce the prices since the demand for grain products like for many other key food products was relatively inelastic.

Keywords: grain products, price, price structure, supply, demand.